

Hoegatterduin, de invloed van Amerikaanse vogelkersbestrijding nader bekeken

Leo Schaap en George Hageman

Inleiding

Vorig jaar, 2013, was het de zesde keer dat Leo Schaap, George Hageman en Jaap Deelder het Hoegatterduin inventariseerden. In onze bijdrage in de Strandloper van maart 2014 worden de waarnemingen van zes jaar BMP, van 2008 t/m 2013, besproken en worden trends berekend die aangeven dat de broedvogelstand in het Hoegatterduin sterk aan het veranderen is. Dit wordt naar alle waarschijnlijkheid veroorzaakt door het ruimen van alle Amerikaanse vogelkers in de winter van 2011/2012. Daarnaast speelt begrazing een rol die sinds 2008 als drukbegrazing (met flexirasters) werd uitgevoerd. Na het ruimen van de Amerikaanse vogelkers veranderde bovendien de manier van begrazen; drukbegrazing met behulp van flexirasters werd omgezet in continue begrazing. De invloed van begrazen is nu intensiever omdat het gesloten karakter van het struweel door het ruimen van de Amerikaanse vogelkers veel toegankelijker is geworden. De schapen kunnen nu makkelijker bij de grassen en kruiden die tussen het struweel groeien.

Het ruimen van Amerikaanse vogelkers in het Hoegatterduin is op een rigoureuze manier uitgevoerd.

Tussen twee broedseizoenen in, van 2011 en 2012, werd alle Amerikaanse vogelkers geruimd. Daarbij is niet zachtzinnig te werk gegaan. In het begrazingsbeheerplan van de AWD 2011-2013 wordt ca. 93 ha tot het Hoegatterduin gerekend. Daarvan wordt echter slechts ca. 50 ha jaarlijks volgens de BMP methode geïventariseerd. Onderstaande foto's geven een beeld van de aangerichte ravage op twee locaties. Helaas zijn er nog geen andere gegevens beschikbaar om het ruimen kwantitatief uit te drukken. Het ruimen van alle Amerikaanse vogelkers in een goed onderzocht BMP kavel biedt echter een unieke kans om de invloed op de broedvogelstand te onderzoeken.

Het zal niemand verbazen dat de vogels die in het struweel broeden zoals Fitis, Nachtegaal, Grasmus en een aantal andere soorten, sterk achteruit zijn gegaan. De trendberekening tot en met 2013 kwam zeer negatief uit, een afname van 30%! Voor andere groepen zoals de vogels van 'opgaand en gesloten bos' en de groep 'open bos en randen' waren de trends daarentegen positief, respectievelijk plus 20% en plus 16%. De gevonden trends zijn aanleiding om na de inventarisatie van 2014 nauwkeuriger te kijken naar de veranderingen en welke samenhang er bestaat tussen de geconstateerde trends en de schoksgewijze verandering in het biotoop.

De BMP inventarisaties

Het systeem van BMP inventarisaties is eigenlijk ontwikkeld om landelijke en regionale trends in kaart te brengen. Daarbij worden per gebied en per soort eerst de jaarlijks gevonden aantallen relatief gemaakt door, bijvoorbeeld, het aantal Grasmussen bepaald in het jaar 1990, gelijk te stellen met 100%. De trend wordt gemaakt door de jaren ervoor en erna in een percentage ten opzichte van 1990 weer te geven. Daarna worden van alle plots in Nederland de trends van een soort gemiddeld. Op deze manier ontstaat een betrouwbaar beeld van de verandering van de broedvogelstand. Individuele fouten worden immers door het relatief maken vermindert en bovendien verdwijnen er fouten omdat de trends van een groot aantal gebieden worden gemiddeld. Om op perceelniveau (lees het Hoegatterduin) BMP inventarisaties met elkaar te vergelijken moet men voorzichtig zijn. Zoveel mogelijk factoren moeten constant worden gehouden om de jaren met elkaar te kunnen vergelijken. Dat is zeker van belang als men ook de absolute aantallen wil vergelijken. Gelukkig is dit voor het Hoegatterduin het geval en kan er nauwkeurig naar veranderingen in de broedvogelstand worden gekeken. In de analyse van 6 jaar BMP vorig jaar, zat in ieder geval nog een onzekere factor. Het beginnersjaar 2008 was op een andere manier geïnventariseerd; met name de gelopen route verschilde van de jaren daarna waardoor er meer

kans was op dubbelstellingen. Met de gegevens van 2014 is dat gecorrigeerd.

De resultaten

Met de komst van de inventarisatie van 2014 zijn zowel voor als na het verwijderen van de Amerikaanse vogelkers drie BMP inventarisaties beschikbaar gekomen. Bovendien zijn deze inventarisaties vrijwel op dezelfde manier uitgevoerd waardoor een zeer eenduidige set van gegevens is ontstaan. De gegevens zijn samengevat in onderstaande tabel. Voor een meer gedetailleerde tabel wordt verwezen naar de door Jan Jacobs in dit blad gepresenteerde tabel 'Broedvogeltellingen in de zuidelijke AWD te Noordwijk, 2009 t/m 2014 op pagina 19 Hierin zijn de aantallen per ecologische groep en per waargenomen soort weergegeven.

De tabel bevat niet alle variabele factoren die van invloed zijn op de resultaten. Seizoenfactoren zoals een strenge winter en/of koud voorjaar spelen ook een belangrijke rol. Een methode om die invloed te verminderen is middeling van de BMP resultaten over een aantal jaren. Jaarlijkse veranderingen worden daardoor minder zichtbaar maar voor een lange termijn overzicht zou een voortschrijdend gemiddelde een nuttige methode kunnen zijn. In de praktijk blijft het lastig en worden verschillen veroorzaakt door seizoensinvloeden en voedselsituatie in overwinteringsgebieden meestal tijdens de interpretatie benoemd en gewogen.

BMP kengetallen:	voor het snoeien			na het snoeien		
Jaar BMP	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Clustermethode	Hand	Auto	Auto	Auto	Auto	Auto
Onderzoeksteam	H,S	D,H,S	D,H,S	D,H,S	D,H,S	D,H,S
Normbezoeken SV	9,5	9,05	10	9,6	7,5	10
Volledige BMP ronden	13	12	13	12	11	12
Andere bezoeken	1	1	1	3	4	2
Eerste BMP ronde	7-mrt.	19-mrt.	26-mrt	10-mrt	25-mrt	15-mrt.
Laatste BMP ronde	13-jun.	12-jun.	18-jun	14-jun	22-jun	12-jun.
Territoria per groep:						
Diverse	1	1	2	1	1	0
Open water	7	13	8	11	12	7
Open bos en randen	26	30	28	36	36	35
Opgaand en gesloten bos	39	45	41	52	51	50
Struiken en struwelen	114	121	115	92	87	81
Totaal territoria	187	210	194	192	187	173
Aantal soorten	34	37	33	36	38	34

De tabel geeft verder een overzicht van de verschillende ecologische groepen die in het Hoekgatterduin aanwezig zijn. Er is voor deze ‘samenvatting’ gekozen om veranderingen in het biotoop met de vogelstand in relatie te brengen. Deze methode wordt ook gevolgd in andere duingebieden zoals Meijndel en Berkheide, de indeling er van is er van afgeleid. Bovendien is een samenstelling van een aantal soorten nuttig om de invloeden van individuele schommelingen te compenseren. Ecologen hebben zo hun twijfels of dit wetenschappelijk door de beugel kan maar de praktijk laat dikwijls nuttige resultaten zien. Niet alle soorten hebben een uitgesproken voorkeur, zo komen Pimpelmezen in alle drie de biotopen voor.

Uit de tabel kan geconcludeerd worden dat de BMP inventarisaties onder min of meer dezelfde omstandigheden zijn uitgevoerd. Route en team zijn ook hetzelfde gebleven. De tabel laat verder zien dat de verandering van het biotoop, die in één herfst/winter seizoen tot stand is gekomen, een schoksgewijze verandering in de broedvogelstand tot gevolg heeft gehad. Als er over drie jaren wordt gemiddeld betekent dit voor de groep ‘open bos en randen’ een toename van 27% en van de groep ‘opgaand en gesloten bos’ een toename van 22%. De groep ‘struiken en struwelen’ neemt daar en tegen af met 26%. Daarnaast laat de tabel zien dat de groep ‘struiken en struwelen’ nog steeds duidelijk waarneembaar afneemt. Dit is waarschijnlijk het gevolg van de intensieve begrazing na het verwijderen van alle Amerikaanse vogelkers. Opmerkelijk is overigens ook dat de Winterkoning zich desondanks in 2014 weer met 6 territoria heeft gevestigd. Dit heeft ongetwijfeld te maken met de zachte winter 2013/2014.

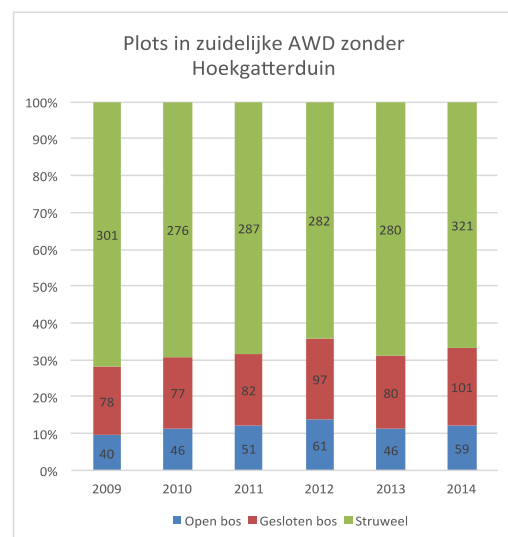
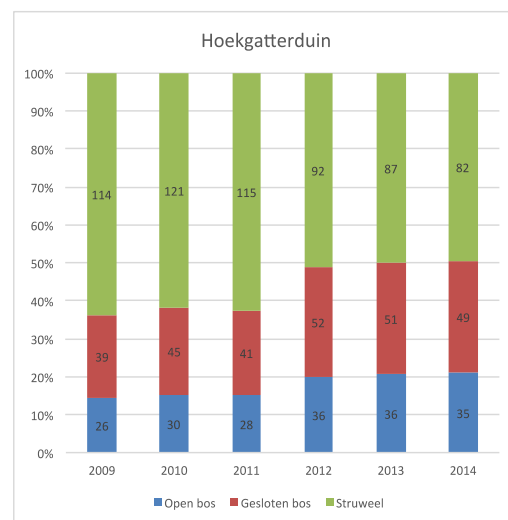
Discussie

Het was te verwachten dat de vogels van ‘struiken en struwelen’ zouden afnemen. Dat de andere twee groepen zo duidelijk zouden toenemen komt als een verrassing. De vraag is natuurlijk hoe dit komt, zijn de verschillen ontstaan door de verandering in het biotoop, of zijn het gevolgen van autonome ontwikkelingen zoals de landelijke toename van bepaalde soorten? Landelijk nemen een aantal soorten van ‘open bos en randen’ en ‘opgaand en gesloten bos’, die ook goed in het Hoekgatterduin zijn vertegenwoordigd, toe. Bekende voorbeelden zijn Pimpelmees, Koolmees, Vink en Gekraagde Roodstaart. Ook Boompieper, Boomleeuwerik

en Tjiftjaf doen het goed. Hierdoor ontstaat ongetwijfeld een positieve bijdrage aan de toename van deze soorten in het Hoekgatterduin maar kan de sprongsgewijze verandering niet verklaren.

Interessant is natuurlijk om te zien hoe deze groepen zich in de andere referentie percelen van de zuidelijke AWD gedragen. De tabel van Jan Jacobs op pagina ?????? geeft hierover uitsluitsel. Het resultaat is in twee grafieken samengevat.

De ene grafiek toont de verdeling van het Hoekgatterduin en de andere grafiek het totaal van de andere referentiepercelen; Gijs Kokkieshoek, Boeleveld-West, Wolfsveld-West en de Westhoek-Haasveld. In het totaal van deze kavels blijft de verhouding tussen de drie groepen min of meer stabiel. De grafiek van het Hoekgatterduin toont heel duidelijk de sprongsgewijze verandering. Door de noodgedwongen teruggang van de vogels in het struweel is er kennelijk ruimte ontstaan voor vogels van bos en randen. Het is niet bekend of dit fenomeen eerder is geconstateerd. Mogelijk moet de oorzaak worden gezocht in de voedselconcurrentie, minder vogels in de ene groep, zou dat meer voedsel betekenen voor de andere groepen? Nestplaats

concurrentie is wat minder gemakkelijk voor te stellen, er is immers veel minder broedgelegenheid door het verwijderen van veel hoog en laag struikgewas.

Voor het Hoekgatterduin pakt de verwijdering van de Amerikaanse vogelkers en het begrazen slecht uit. Juist in de groep 'struiken en struwelen' bevinden zich een paar rode lijst soorten zoals Nachtegaal, Sprinkhaanzanger en Kneu. Hun mogelijkheden worden minder hetgeen ook uit de inventarisaties blijkt, van gemiddeld 21 territoria per jaar naar 11 territoria erna.

Slings, 2014, concludeert in een studie over de broedvogelstand in ca. 72 ha duinen van Boreel (Noord Hollands Duinreservaat) dat een voor PWN-begrippen intensief begrazings- en vegetatiebeheer nauwelijks invloed heeft gehad op de broedvogelstand. Hij concludeert bovendien dat de kwaliteit uitgedrukt in Rode lijst soorten zelfs enigszins is toegenomen. Dat kan van het Hoekgatterduin zeker niet gezegd worden, in tegendeel. De studie van Slings strekt zich uit over de peiljaren 2000, 2006 en 2012. De periode is twee keer zo lang, het beheer is anders uitgevoerd en strekt zich over meerdere jaren uit. Over de kwaliteit van de BMP

gegevens wordt geen uitspraak gedaan terwijl de geconstateerde verschillen wel in de orde van mogelijke fouten liggen. Helaas zijn van het Hoekgatterduin nog geen gekwantificeerde beheermaatregelen bekend zodat een vergelijking van het beheer niet gemaakt kan worden.

Referenties:

- Jacobs, J. 2014. *Verslag AWD Broedvogeltellingen 2014. De Strandloper 47 (1):19* Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, Noordwijk.
- Schaap, L. en G. Hageman 2014. *Verslag van 6 jaar BMP in het Hoekgatterduin. De Strandloper 46 (1): 20-25.* Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, Noordwijk.
- Slings, Q.L. 2014. *Begrazing, prunusbestrijding en broedvogels in de duinen van Boreel (NHD).* Tussen Duin & Dijk 13 (2): 18-21. Provinciale Organisaties Flora en Fauna Noord-Holland.

Foto's: George Hageman

Wat is dat voor mos in mijn tuin?

Jeannette Teunissen & Jelle van Dijk

In onze tuinen zetten we graag allerlei bloeiende planten. Soms krijgen bepaalde soorten de voorkeur, omdat we graag mooie vlinders in de tuin willen zien. Bij het kiezen van heesters hebben besdragende soorten onze voorkeur omdat het leuk is om vogels van dichtbij te bekijken.

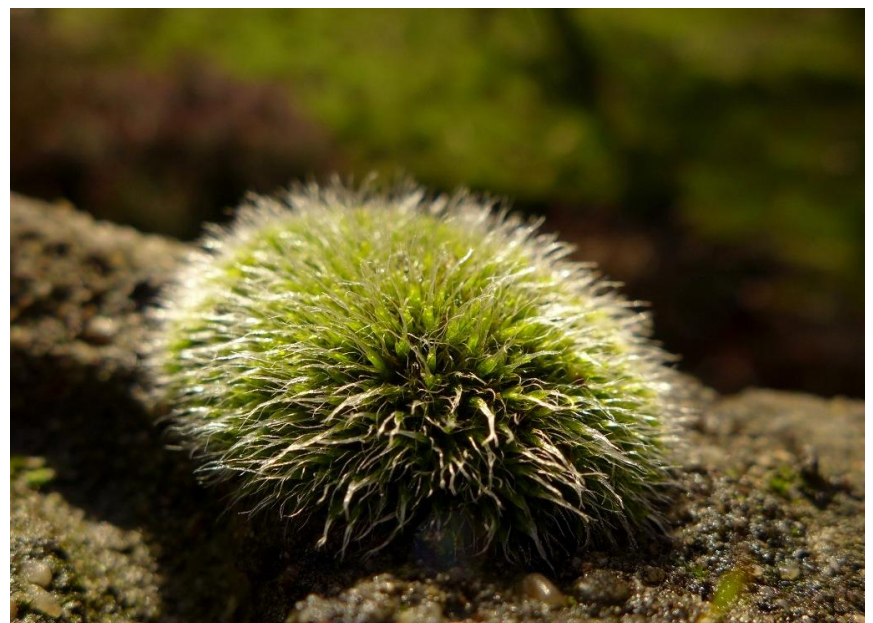
Maar met mossen is het een ander verhaal. Bij de inrichting van de tuin proberen we vaak juist geen mossen te krijgen. Mossen zijn vrijwel altijd ongewenste indringers, die we liever kwijt dan rijk zijn. Vooral in tuinen met een gazon heerst vaak een continue strijd tegen mossen, die het gazon 'bederven'. Maar je kunt ook anders tegen de mossen in je tuin aankijken. Van dichtbij bekeken blijkt het om prachtige miniplantjes te gaan met een enorme variatie wat vormen en groentinten betreft.

Al vele jaren komen in het Jan Verwey

Natuurcentrum maandelijks mossenliefhebbers bij elkaar, die zich verenigd hebben in de [Mossenwerkgroep Hollands Duin](#). Ze zijn daar te vinden op de eerste dinsdag van de maand in de periode september - april. Met behulp van loep, binoculair en microscoop proberen zij de meegebrachte mossen op naam te brengen en allerlei bijzonderheden van de mossen te ontdekken. Ook worden af en toe excursies in natuurgebieden gehouden.

Op de inloopochtend van zaterdag 4 april (10.00-12.00u) kan iedere bezoeker van het Jan Verwey Natuurcentrum mossen uit eigen tuin meenemen.

Leden van de werkgroep zullen dan proberen u te vertellen, welke mossen er in uw tuin groeien. Ook kunt u de mossen door een binoculair bekijken. U zult versteld staan hoe fraai die kleine mosplantjes zijn!

Muisjesmos op tuinmuurtje. Foto: Jelle van Dijk